

**МАРТИНОВ А.Ю.,
кандидат історичних
наук**

*Інститут історії
України НАН України*

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ФРН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

З часів об'єднання Німеччини з питань зовнішньої політики країни загалом сформувався достатньо стабільний політичний консенсус між основними лівоцентристськими та правоцентристськими силами країни. Це стосується визначення кола пріоритетів національних інтересів, послідовного просування вперед процесу європейської інтеграції, зміцнення трансатлантичного партнерства, проведення глобальної зовнішньої політики в різних регіонах земної кулі.

До 90-х рр. ХХ ст. існували суттєві розбіжності у питаннях міжнародної політики, насамперед, між соціал-демократами та християнськими демократами. Зокрема, так було в 70-ті рр., коли уряд В.Брандта проводив нову східну політику, яка заперечувалась ХДС-ХСС. Протягом 80-х рр. між провідними західнонімецькими партіями існували серйозні розбіжності щодо розгортання на території ФРН американських ракет середньої дальності.

Після об'єднання Німеччини уявлення провідних парламентських партій країни про завдання зовнішньої політики стали дуже близькими. Фактично "дисидентські"

позиції займає лише Партія демократичного соціалізму (ПДС, яка є нащадком колишньої СЕПН). Зокрема, ПДС послідовно виступає проти участі сил бундесверу в міжнародних миротворчих операціях. Водночас, навіть ПДС загалом погоджується із пріоритетами зовнішньополітичного курсу країни, які полягають у прискоренні процесу європейської інтеграції.

Коло цих стратегічних завдань досить вдало охарактеризував відомий експерт СДПН із питань міжнародних відносин Егон Бар. Зокрема, він виділяє три групи національних інтересів: життєві, які полягають у стабільності та безпечному розвитку єдиної Європи в межах розширеного Європейського Союзу; довгострокові інтереси, котрі мають забезпечити реалізацію життєво важливих інтересів, які стосуються зміцнення конкурентної спроможності ФРН у глобальній економіці, посиленні трансатлантичного співробітництва між ФРН та США; нарешті, третю групу складають важливі інтереси, які Німеччина має на Балканах, Середземному морі, Близькому Сході, Північній Африці, на Кавказі та на території колишнього Радянського Союзу¹. Ці інтереси є незмінними за будь-якого уряду в Берліні, але кожна урядова коаліція, звичайно, вносить власні особливі підходи до формування актуального порядку денного з метою вирішення наявних зовнішньополітичних проблем.

На межі ХХІ ст. в ФРН розгорнулася досить цікава та змістовна суспільно-політична дискусія щодо проблем та перспектив національної зовнішньої політики. Взагалі, протягом 90-х рр. ХХ ст. в середовищі аналітиків міжнародних відносин ФРН, з нашої точки зору, сформувались три основні підходи до визначення ролі об'єднаної Німеччини в умовах глобалізації: реалістичний, ідеалістичний та критичний (з боку ультралівого або правого радикального політичного спектру).

Прихильники реалістичного та прагматичного підходу до визначення ролі Німеччини в сучасній системі міжнародних відносин слушно наголошують на особливій відповідальності ФРН за стабільність у Центральній Європі та на Балканах, вони виступають за поступальний розвиток процесу європейської інтеграції². Наприклад, яскравий представник цього концептуального напрямку генеральний секретар СДПН Ф. Мюнтеферінг наголошує на особливій ролі ФРН в процесі формування нової глобальної системи безпеки та у розвитку спільної зовнішньої та оборонної політики Європейського Союзу³.

Послідовники ідеалістичного підходу до аналізу зовнішньої політики об'єднаної Німеччини зазначають, що для ФРН, насамперед, важливим є повернення на міжнародну арену як глобального гравця. Цього фактично не було до 90-х рр. ХХ ст., доки Західна Німеччина залишалась економічним гігантом, але політичним карликом. Починаючи з 1990 р., Берлін має можливість проводити гло-

бальний активний зовнішньополітичний курс, та реально впливати на перебіг подій фактично у всіх регіонах земної кулі⁴.

Нарешті, можна чітко ідентифікувати позицію аналітиків, які займають критичну позицію щодо сучасного зовнішньополітичного курсу ФРН. Одні з них аргументовано критикують недоліки дипломатії об'єднаної Німеччини, так би мовити, з точки зору системної опозиції⁵. Ця критика дає можливість уряду розробляти більш ефективні методи впливу на процес формування сучасної системи міжнародних відносин.

З іншого боку, існує особливо гостра критика так званої “несистемної опозиції”. З лівого флангу вона лунає від Партії демократичного соціалізму (ПДС), яка постійно наголошує на небезпеці активної військової складової зовнішньої політики країни з огляду на її сумовите історичне минуле. ПДС також є ідеологічно близькою до ліворадикальних груп антиглобалістів.

Ультраправі політичні угруповання взагалі займають наскільки “альтернативну”, настільки ж маргінальну зовнішньополітичну позицію. Наприклад, Німецька народна партія (яку на початку 2002 р. внаслідок скандалу з роботою в її керівних структурах таємних співробітників відомства з охорони Конституції не зміг заборонити Конституційний суд ФРН) виступає за екстравагантні пропозиції, такі як вихід ФРН із НАТО, згортання процесу європейської інтеграції, депортація турків та інших іноземців, які мешкають в ФРН. Але ця група досить галасливих “критиків” реально ніяк не впливає на процес прийняття урядових зовнішньополітичних рішень.

Взагалі з часу утворення ФРН міжнародну політику країни традиційно визначає канцлер. Але переважно коаліційний характер німецької внутрішньої політики вимагає постійного погодження точок зору відомства федерального канцлера, уряду в цілому, молодшого партнера по коаліції, якому як правило віддається посада віце-канцлера та міністра закордонних справ. Так було в урядових коаліціях СДПН та вільних демократів (Г.-Д. Геншер), ця традиція збереглась і в червоно-зеленій коаліції.

Наростання тенденцій, насамперед, економічної та політичної глобалізації визначає коло нових “глобальних” проблем, які безпосередньо стосуються національної та міжнародної безпеки. Це стосується боротьби проти міжнародного тероризму, припинення розповсюдження зброї масового знищення, захисту навколишнього середовища. Особливістю сучасного світу доби глобалізації є розмивання умовних “демаркаційних меж” між класичною внутрішньою та зовнішньою політикою. Міжнародні відносини все більш активно впливають на стан справ у середині країн, а внутрішня політика, в свою чергу, інтернаціоналізується. Наприклад, інтенсивний розвиток процесу європейської інтеграції вимагає якісно нових підходів до кооперації національних адміністративних органів⁶.

Підходи провідних німецьких політичних партій до пріоритетів зовнішньої політики в умовах глобалізації узагальнив відомий аналітик Карл Кайзер у книзі “До майбутнього німецької зовнішньої політики. Промови щодо зовнішньої політики Берлінської республіки”. На сторінках цього видання репрезентовані точки зору християнських демократів, соціал-демократів, вільних демократів, християнсько-соціального союзу та партії зелених⁷.

Науковий інтерес до названого видання обумовлюється тим, що воно зафіксувало позиції вище названих партій із зовнішньополітичних питань до суттєвих міжнародних криз, якими стали події у Косово (1999 р.) та глобальна антитерористична операція США проти Бін Ладена (2001-2002 рр.). За станом на середину 1998 р. християнсько-демократична партія робила акцент на поступовій нормалізації міжнародних відносин. ХДС наголошувала, що вперше в історії всі сусіди є дружніми щодо Німеччини. Це стимулює до подальшого розвитку європейської інтеграції та міжнародної солідарності. При цьому Європейський Союз зміцниться лише, якщо вирішуватиме актуальні проблеми краще, ніж це роблять в умовах глобалізації національні держави. ХДС також наголошує на важливості збереження консенсусу із зовнішньополітичних питань у бундестазі.

СДПН тоді наголошувала, що сучасна зовнішня політика – це одночасно внутрішня, економічна, екологічна, монетарна, військова та культурна політика. Зміцнення безпеки Європи, сприяння миру, демократії та захисту прав людини залишаються найважливішими завданнями зовнішньої політики об'єднаної Німеччини.

Партія вільних демократів наполягала на якісно новій ролі німецької зовнішньої політики в умовах глобалізації, яка формує принципово відмінний від попереднього геостратегічний простір, нові технології, інший темп повсякденного життя. В рамках “ліберальної” зовнішньої торгівлі пропонувалось розвивати процес лібералізації світової економіки, послідовно проводити захист прав людини по всьому світу. Водночас вільні демократи вбачали певну колізію в тому, що інтереси ФРН вже є по суті глобальними, а її загальний вплив ще не став відповідним.

Християнсько-соціальний союз виступив за чітке визначення ціннісних орієнтирів німецької зовнішньої політики та за обережне ставлення до надання німецького громадянства іноземцям, які не достатньо інтегрувались до реалій життя в ФРН. З точки зору ХСС, метою європейської інтеграції має бути Європа соціального миру та процвітання, де вільні європейські регіони спільно протистоятимуть загрози брусельського бюрократичного централізму.

Напередодні виборів до бундестагу 1998 р. партія зелених виступала за те, аби Німеччина “добровільно обмежувала” свою військово-політичну потугу. При цьому Федеративна Республіка мала лиша-

тись мотором європейської інтеграції. Однак участь у правлячій коаліції вимагала від зелених радикального перегляду зовнішньополітичних партійних принципів, що і забезпечив впродовж 1998-2002 рр. її лідер Йошка Фішер.

Загалом німецька політична еліта спромоглася сформувати в громадській думці адекватне ставлення до завдань зовнішньої політики ФРН. Більшість пересічних німців була переконана в необхідності проведення активної зовнішньої політики, насамперед, на європейському напрямку.

Тому закономірно, що головним пріоритетом німецької дипломатії у виконанні червоно-зеленої коаліції, яка утворилась із СДПН та партії зелених за результатами виборів в жовтні 1998 р., залишалась європейська інтеграція.

Протягом першого півріччя 1999 р. ФРН за ротаційним принципом головувала в керівних структурах ЄС. Ще навесні громадський контроль за діяльністю Європейської комісії на чолі з її тодішнім головою Жаком Сантером виявив факти корупції та непотизму серед провідних європейських комісарів. Ці факти викликали серйозну інституційну кризу в ЄС. Канцлеру Г.Шрьодеру довелось разом із міністром закордонних справ Й.Фішером вирішувати складну проблему дипломатичних погоджень кандидатури нового президента Європейської комісії. В березні 1999 р. на самміті ЄС в Берліні (на фоні бомбардувань Косово) було прийнято рішення про обрання прихильника поглиблення європейської інтеграції Р.Проді на цю високу та відповідальну посаду. Також було затверджено так званий "Порядок денний – 2000", тобто погоджена програма дій країн-членів ЄС у процесі реформування його структур та підготовки до прийняття нових країн-членів європейської спільноти. В червні 1999 р. Німеччина спромоглася погодити кандидатуру колишнього Генерального секретаря НАТО Х.Солани на посаду Верховного представника Євросоюзу з питань спільної зовнішньої та оборонної політики.

Важливим досягненням головування ФРН в структурах ЄС стало прийняття "плану Шрьодера-Фішера" (для останнього це було особливо важливо з огляду на гострі протести проти "мілітаристського курсу" в середовищі радикалів в партії зелених), тобто Пакту стабільності для Південно-Східної Європи. Бонн став світовим дипломатичним центром по вирішенню косовської проблеми. В червні 1999 р. в Кьольні на самміті країн "великої сімки" та Росії було прийнято рішення про відправку до Косово міжнародних миротворчих сил. З 2000 р. командування цією військово-політичною операцією НАТО передало ЄС. Балканська криза стимулювала процес консолідації країн ЄС, змусила їх прискорити розробку стратегії розширення Євросоюзу.

Водночас чітко виявилась тенденція посилення всебічного впливу Німеччини на Балканах. Участь сил бундесверу в операції в Косово та

Македонії вплинула на замирення становища в Південно-Східній Європі. Німецькі дипломати в березні 2002 р. також доклали зусиль для вирішення проблеми сербсько-чорногорських протиріч в рамках створення принаймні на три наступні роки певного варіанту конфедеративного союзу на місці колишньої Союзнаї Республіки Югославії.

Нову активну роль ФРН у міжнародних справах підтримали всі парламентські партії країни, за єдиним винятком ПДС. Радикально ліві сили називають аргументи на користь необхідності військового захисту прав людини – загрозою глобального гегемонізму Заходу. Цікаво, що занепокоєння з приводу змішання моральних пріоритетів та реальних геополітичних інтересів також висловлював Генрі Кіссінджер⁸.

Німеччина доклала багато зусиль для забезпечення успіху грудневого 2000 р. самміту Європейського Союзу в Ніцці. Саме тут були визначені квоти голосів, необхідні для прийняття рішень в новому ЄС – 25 країн членів. Водночас було визначено, що для забезпечення процесу розширення до 2005 р. має відбутись ще одна міжурядова конференція ЄС. Свідченням наявності консенсусу між провідними німецькими парламентськими партіями стала ратифікація бундестагом та бундесратом Договору Ніцци, який по суті відкрив шлях до прийому нових країн-членів до Європейського Союзу⁹. Зокрема, з метою правового забезпечення цього процесу 28 лютого 2002 р. за активної дипломатичної підтримки Німеччини розпочав роботу конституційний Конвент Європейського Союзу.

Протягом першого терміну урядування червоно-зеленої коаліції поглиблювалось німецько-французьке співробітництво. Уряд соціал-демократа Г.Шрьодера та французький уряд соціаліста Л.Жоспена створили спільну групу реагування в кризових ситуаціях, яка проявила свою ефективність під час косовської кризи. Також було сформовано німецько-французьку робочу групу з питань глобалізації. Уряди двох країн ініціювали рішення про введення семирічного мораторію на допуск дешевої робочої сили з країн – майбутніх членів ЄС на спільний ринок праці. Разом із Берліном та Парижем до визначення актуального порядку денного європейської інтеграції залучився і Лондон. Лейбористський уряд Т.Блера з часу початку свого урядування в 1997 р. зайняв більш “євро оптимістичну” позицію, ніж британські консерватори. Це дало можливість у взаємодії з Німеччиною та Францією суттєво просунути вперед європейський інтеграційний процес. Водночас темпи та методи його реалізації будуть ключовими питаннями передвиборчих кампаній у Франції (квітень-червень 2002 р.) та Німеччині (вересень 2002 р.). Гіпотетична поразка лівоцентристських політичних сил в обох країнах може суттєво ускладнити процес розширення Європейського Союзу. Збереження при владі соціалістів та соціал-демократів, навпаки, гарантує послідовність вирішення складних проблем розширення та реформування структур ЄС.

Протягом першого терміну свого урядування (1998-2002 рр.) червоно-зелена коаліція проводила прогнозований курс, спрямований на розвиток трансатлантичного співробітництва. В січні 2001 р. до влади в США прийшла адміністрація республіканців на чолі з Дж.Бушем – молодшим. З того часу здавалось, що актуальний порядок денний відносин між Берліном та Вашингтоном був перевантажений проблемними питаннями. Спочатку нова адміністрація під приводом захисту національних економічних інтересів відмовилась від дотримання Кіотського протоколу (1997 р.) про запобігання глобальним кліматичним змінам. Це внесло певний дисонанс в німецько-американські відносини, адже партія зелених наполягала на безумовному дотриманні екологічних стандартів на міжнародній арені.

Ще одним суттєвим подразником певний час була проблема виходу США з Договору щодо систем протиракетної оборони від 1972 р., що на думку багатьох незалежних аналітиків загрожувало дестабілізувати систему глобальної стабільності. Межею стали теракти 11 вересня 2001 р., адже до того часу між Москвою та Вашингтоном спостерігалась певна конкуренція за залучення Берліна до проекту Національної системи протиракетної оборони США, або до гіпотетичної Європейської системи протиракетної оборони за участю Росії¹⁰.

Відновленню американо-німецького консенсусу із міжнародних проблем сприяв березневий 2001 р. візит Г.Шрьодера до США. За результатами переговорів Дж.Буш наголосив, що “ми можемо висловлювати різні думки, залишаючись при цьому друзями”¹¹.

Після терористичних актів 11 вересня 2001 р., які були проведені в Нью-Йорку та Вашингтоні, ФРН висловила безумовну підтримку Сполученим Штатам у їхній боротьбі проти міжнародного тероризму. У листопаді 2001 р. Г.Шрьодер прийняв рішення про участь сил бундесверу в афганській антитерористичній кампанії. Для цього йому довелось витримати серйозне політичне випробування – голосування в бундестазі з питання вотуму довіри уряду.

У січні 2002 р. німецькі війська прибули до Кабулу. Через два місяці там загинули перші три солдати бундесверу. Під тиском громадської думки уряд Шрьодера відкинув ідею німецького командування міжнародними стабілізаційними силами в Афганістані.

Навесні 2002 р. німецькі політики почали висловлювати незадоволення “гегемоністським” зовнішньополітичним курсом США. Спочатку Вашингтон фактично без урахування позиції європейських союзників заявив про односторонній вихід у червні 2002 р. з Договору ПРО, потім почастишали випадки ігнорування позиції європейців із приводу ключових питань антитерористичної кампанії, зокрема, у зв'язку із її іракською складовою та проблемами гіпотетичного використання американського ракетно-ядерного арсеналу в разі загрози застосування терористами проти США зброї масового ураження.

Загалом посилення позицій Європи в трансатлантичному діалозі з проблем глобальної безпеки із США вирішальним чином залежить від збільшення рівня військових витрат країн-членів ЄС, однак це може значно послабити конкурентні позиції європейців у цивільних секторах економіки, та негативно вплинути на рівень життя, адже з часів "холодної війни" вони звикли в питаннях безпеки покладатись, насамперед, на Сполучені Штати.

Проте на межі ХХІ ст. зовнішня та оборонна політика Німеччини набула справді глобального характеру. Інтереси Федеративної Республіки (яка є другим світовим експортером після США), звичайно, охоплюють більшість регіонів земної кулі – від Близького Сходу, Південної та Південно-Східної Азії до Латинської Америки та Африки.

Водночас державний міністр МЗС ФРН К.Цюпфель визнає, що нові потреби об'єктивно вимагатимуть збільшення кадрового дипломатичного складу, адже за кількістю дипломатичних працівників Німеччина поки що поступається як Франції, так і Великобританії¹².

Провідною тенденцією розвитку німецької зовнішньої політики в умовах глобалізації, на нашу думку, стає посилення координації із іншими країнами-членами Європейського Союзу. Найбільш яскравим прикладом цього стало близькосхідне мирне врегулювання. ФРН зберігає особливі відносини із Державою Ізраїль, водночас сприяє організації фінансування Палестинської національної автономії коштом Європейського Союзу. Берлін також підтримує мирний план близькосхідного врегулювання, який має передбачати створення незалежної держави Палестина та надання гарантій безпеки Ізраїлю з боку всіх арабських країн. У контексті близькосхідного напрямку зовнішньої політики ФРН розвиває "критичний діалог" із Іраном, чия нафта є важливим джерелом енергетичної безпеки Німеччини. У зв'язку з цим ФРН також зміцнює позиції в еміратах Перської затоки.

Особливо важливе місце в німецькій азійській політиці посідає Китай. Протягом 1991-2001 рр. канцлер Г.Шрьодер тричі побував у Пекіні. За цей час німецькі концерни отримали контрактів у КНР на десятки млрд. доларів. Берлін, на відміну від Вашингтона, дуже стримано критикує Пекін за порушення прав людини, адже китайський ринок створює робочі місця в Німеччині, що є дуже важливим внутрішньополітичним чинником.

Тривала впродовж 90-х рр. ХХ ст. рецесія японської економіки зменшила темп німецько-японського співробітництва. За показниками торгівлі з Берліном в цей час Токіо навіть поступився Пекіну. Проте, Японія та ФРН підтримують одна одну в намаганнях здобути статус постійного члена Ради Безпеки ООН. Японія також розглядається в ФРН як ключова ланка азійсько-тихоокеанської економічної інтеграції, що в принципі і визначає на перспективу стратегічний характер німецько-японського співробітництва.

Історично сталими є німецькі позиції в країнах Латинської Америки. Тут мешкають етнічні німці, які є посередниками між латиноамериканськими та німецькими бізнесовими та політичними елітами. ФРН розглядає цей регіон як важливу ланку в розбудові Північноамериканської зони вільної торгівлі, яка має шанс перетворитись на Панамериканську інтеграційну структуру.

Водночас найважливіші німецькі інтереси, звичайно концентруються в Європі. Протягом 90-х рр. ХХ ст. німецький бізнес зайняв ключові позиції у більшості країн Центральної та Південно-Східної Європи. Обсяг торгівлі із цим регіоном навіть перевищував відповідний показник німецько-американських торговельних зв'язків того періоду. ФРН зберігає ключові позиції у процесі залучення центральноєвропейських країн до європейських та трансатлантичних інтеграційних структур.

За часів канцлерства Г.Шрьодера настав якісно новий етап в німецько-російських відносинах. Звичайно, основи цих стратегічних стосунків були закладені ще під час президента Єльцина та канцлера Коля. Проте російська фінансова криза 1998 р. підірвала економічну складову особливих німецько-російських відносин. Дефолт по російським борговим зобов'язанням поставив під сумнів обслуговування російських боргів Німеччині. Внаслідок російської фінансової кризи втратили роботу майже 50 тис. чоловік на Сході Німеччини. Зважаючи на все це, в лютому 1999 р. Шрьодер наголосив на важливості вчасного обслуговування російських боргів у повному обсязі. Проте Німеччина лишається провідним економічним партнером Росії у Європі, а частка Європейського Союзу в зовнішній торгівлі Росії складає до 40%¹³. Під час косовської кризи ФРН стала своєрідним дипломатичним комунікатором між США та Росією. Але відчутному потеплінню в двосторонніх відносинах завадила друга чеченська військова кампанія.

На хвилі патріотизму в березні 2000 р. президентом Росії став В.Путін. Німецька преса відразу нагадала про його кар'єру розвідника в колишній НДР, пристойне знання німецької мови. Останній фактор суттєво посприяв налагодженню приятних особистих контактів між Путіним та Шрьодером. Але вирішальним чинником розвитку російсько-німецького стратегічного партнерства лишаються взаємні економічні і політичні інтереси. Так в лютому-березні 2002 р. Путін прийняв у Москві лідера опозиційної ХДС А.Меркель та экс-канцлера Г.Коля, що засвідчило – Кремль цілком слушно не кладе всі яйця в одну корзину і готовий у разі перемоги опозиції у вересні 2002 р. конструктивно вести справи з гіпотетичним новим урядом у Берліні.

Німецько-російські відносини, безумовно, мають глобальний підтекст та суттєво впливають на всю сучасну систему міжнародних відносин. Натомість німецько-українське співробітництво має важливе значення для розвитку центральноєвропейського регіону, який

посідає пріоритетне місце у структурі німецьких інтересів. Динаміка відносин між Берліном та Києвом впродовж урядування червоно-зеленої коаліції загалом була поступальною, хоча канцлер Шрьодер в силу об'єктивних причин значно частіше зустрічався з президентом Росії В.Путіним, ніж з президентом України Л.Кучмою. Врешті після 11 вересня 2001 р. зовнішньополітичний курс Росії виглядав навіть більш прозахідним, ніж зовнішня політика України. Незважаючи на це, незалежна Україна впродовж 90-х рр. XX ст. безумовно посіла важливе місце в своєму регіоні, що обумовлює її важливе значення, як для Росії, так і для Німеччини. Водночас за обсягами економічного співробітництва з ФРН Україна суттєво поступається не лише своїм західним сусідам, таким як Польща, Словаччина, а й Росії. По суті, це і є одним із головних факторів стримування процесу виходу українсько-німецького співробітництва на якісно новий рівень, пов'язаний із інтеграцією України до Європейського Союзу.

Важливий новий етап історії зовнішньої політики ФРН після Другої світової війни настав після 11 вересня 2001 р., коли відомі події потрясли основи глобальної безпеки. Теракти проти США та реальна загроза для безпеки Німеччини радикально змінили громадську думку щодо використання бундесверу за межами не лише геостратегічної зони дії НАТО, а й Європи взагалі. Цікаво, що така принципова трансформація позиції громадської думки ФРН сталась фактично впродовж десяти років.

У березні 1991 р. під час війни в Перській затоці на користь використання в ній сил бундесверу виступали лише 17% німців, а проти цієї ідеї були 41% (головним чином зі Сходу Німеччини). У березні 1999 р. за використання сил бундесверу в Косово були 19% німців, проти цього аж 76%, проте червоно-зелений коаліційний уряд знайшов у собі сміливість виконувати союзницькі зобов'язання та діяти, навіть, всупереч громадській думці і врешті довести слушність свого курсу. У вересні 2001 р. за участь сил бундесверу в глобальній антитерористичній кампанії були вже 58% німців, а проти цього лише 36%¹⁴. Спираючись на громадську думку, уряд канцлера Г.Шрьодера прийняв рішення про активну участь ФРН у війні проти міжнародного тероризму.

Внаслідок цього в рамках глобальної антитерористичної кампанії вперше після 1945 р. за межами Німеччини перебувають майже 10 тис. солдат бундесверу. За офіційними даними міністерства оборони ФРН, які представлені на слуханнях в бундестазі, картина глобальної "диверсифікації" сил бундесверу виглядає наступним чином: в штаті Оклахома – 50 німецьких військових льотчиків, у Флориді – 12 військових зв'язківців, в Боснії – 1693 солдат в силах SFOR, в Косово – 4732 німецьких солдат в силах KFOR, в Македонії – 594 солдати бундесверу, в Грузії – 10 німців у місії ООН, в Узбекистані (Термез) – 128

німців, в Афганістані – операція сил ISAF, 92 солдати спецназу в аеропорту м. Кандагар, та 770 солдат у Кабулі, Кувейт – 240 німецьких військових спеціалістів із хімічного захисту, Бахрейн – 3 офіцери зв'язку, Африканський Ріг (Джібуті) – 1250 німецьких військових моряків на фрегатах “Баварія”, “Емден” та “Кьольн”¹⁵. Такий військово-політичний аспект забезпечення глобального зовнішньополітичного курсу ФРН зустрів досить ризиковану для правлячої коаліції критику з боку правоцентристської та лівої опозиції.

Насамперед, ХДС – ХСС наголошує на неадекватності доходних військових статей бюджету ФРН реальним витратам у ході миротворчих операцій та антитерористичної кампанії. Внаслідок цього під загрозою зриву опинився проект будівництва спільного європейського військово-транспортного літака, який мав не лише засвідчити співпрацю провідних країн-членів ЄС у виробництві високо технологічної військової техніки в рамках спільної зовнішньої та оборонної політики Євросоюзу, а й створити декілька десятків тисяч робочих місць. Партія вільних демократів пропагує ідею прискореного переходу до професійної армії, що теж вимагатиме відчутного збільшення військових витрат, котрі наявні бюджетні плани не передбачають, принаймні до 2004 р.

Водночас відносно низький, порівняно зі США, рівень військових витрат в країнах ЄС взагалі, та Німеччині, зокрема, фактично перекреслює перспективи ефективної реалізації спільної зовнішньої та оборонної політики Європейського Союзу в найближчій перспективі.

ПДС, навпаки, наголошує на необхідності негайного перегляду нинішніх, з її точки зору, великих військових витратах, які важким тягарем лягають на німецьке соціальне ринкове господарство, котре не може одночасно давати пушки і масло. Такі розбіжності із ПДС у зовнішньополітичних питаннях виключають гіпотетичну можливість створення за результатами виборів бундестагу у вересні 2002 р. варіанту “червоно-червоно-зеленої коаліції” у складі СДПН, ПДС та партії зелених.

Розгортання передвиборчої кампанії у ФРН поставило зовнішньополітичні питання на чільне місце громадських дебатів. Кандидат на посаду канцлера від ХДС-ХСС, лідер баварського християнсько-соціального союзу Едмунд Штойбер, зокрема, критикує прискорену глобалізацію німецької зовнішньої політики з точки зору остаточного збігання німецьких національних інтересів із європейськими інтересами.

Проте зовнішня політика ФРН все більше стає важливою складовою частиною спільної зовнішньої та оборонної політики Європейського Союзу, що є наслідком поступового передання суверенних прав національних держав на наднаціональний рівень європейських інтеграційних структур, які із часом стають головними суб'єктами нової системи міжнародних відносин доби глобалізації. Водночас ця тенденція, безумовно, ще стикатиметься з колізіями, які

створюватимуть сталі національні інтереси провідних гравців, які визначають сучасну трансформацію світової системи.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Egon Bahr. Deutsche Interessen. Streitschrift zu Macht, Sicherheit und Aussenpolitik. – München: Karl Blessing Verlag – 1998. – S.148.
- ² Gregor Schöllgen. Die Aussenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. – München: C.H. Beck. – 1999. – S.240.
- ³ Franz Müntefering, Mattias Machnig. Sicherheit im Wandel. Neue Solidarität in 21. Jahrhundert. – Berlin: Vorwärts Verlag. – 2001. – S.270.
- ⁴ Konrad Seitz. Eine Weltmacht kehrt zurück. – Berlin: Siedler Verlag. – 2000. – S.440.
- ⁵ Ekkerhard Krippendorf. Kritik der Aussenpolitik. – Frankfurt-am-Mein. – 2000. – S.230.
- ⁶ Dieter Eberwein, Karl Kaiser. Deutschlands neue Aussenpolitik. – Band 4. Institutionen und Ressourcen. Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik. – München: Oldenburg. – 1998. – S.101.
- ⁷ Karl Kaiser. Zur Zukunft der Deutschen Aussenpolitik. Reden zur Aussenpolitik der Berliner Republik. – Bonn: Europa Union Verlag. – 1998. – S.106.
- ⁸ Stefan Reinecke. Die neue NATO. Vom Yerteidigungsbündnis zur Interventionsmacht? – Hamburg: Rotbuch Verlag. – 2000. – S.9.
- ⁹ Süddeutsche Zeitung. – 2001. – 19 Oktober.
- ¹⁰ Bernd W. Kubbig. US – Raketenabwehr: Deutsche Optionen. // Blätter für deutsche und Internationale Politik. – 2001. – №1. – S.18.
- ¹¹ Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 2001. – 29 März.
- ¹² Wirtschaftswoche. – 2000. – №38. – S.23.
- ¹³ Süddeutsche Zeitung. – 2001. – 27 September.
- ¹⁴ Der Spiegel. – 2001. – №41. – S.24.
- ¹⁵ Der Spiegel. – 2002. – №9. – S.20.

Надійшла до редакції 28.02.2002